

Sarmaşık Filminin Zayıf/Başarısız Devlet ve Rejim Güvenliği Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi

Ahmet Göksel ULUER

Öz: Bu çalışma, senaryo ve yönetmenliğini Tolga Karaçelik'in üstlendiği 2015'te vizyona giren *Sarmaşık* filmi, güvenlik çalışmaları, zayıf/başarısız devlet ve rejim güvenliği çerçevesinde analiz etmeye yöneliktir. Siyaset biliminden erkeklik çalışmalarına, etnik araştırmalardan psikolojiye dek pek çok disiplinde incelenen filmin ve filmin ana karakteri haline bürünmüş olan geminin, işlev, meşruiyet ve dışlayıcılık nitelikleriyle imlenen bir zayıf devlet olarak ele alınabileceği ve film boyunca kaptan-mürettebat arasında süregelen ilişkinin de rejim güvenliği kavramlarıyla açıklanabileceği öne sürülmüştür. Bu bağlamda, gemi metaforu, gemi ve güven(siz)lik ilişkisi, zayıf/başarısız devlet ve rejim güvenliği alanındaki literatür incelenirken; filmin senaryosu, karakterleri ve diyaloglar zayıf/başarısız devlet ve rejim güvenliği kısır döngüsü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece filmlerin ya da genel anlamda kurgusal/sanatsal yapıtların uluslararası siyasette öngörülen "estetik dönüşüm"ün bir uzantısı olarak kavranmasındaki pedagojik ve açılımsal rollerin üzerinde durularak, *Sarmaşık*'ın, zayıf/başarısız devlet ve rejim güvenliği ilişkisini netleştirecek ve bu ilişkiye dair yeni kavramlar geliştirecek bir araç olarak kullanılabilmesi ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sarmaşık, Tolga Karaçelik, başarısız devlet, estetik dönüşüm, rejim güvenliği, güvensizlik ikilemi.

Abstract: This study aims to analyze the film *Ivy* (2015), written and directed by Tolga Karaçelik, within the framework of security studies, weak/failed state and regime security. It is argued that the film, which has been analyzed in many disciplines ranging from political science to masculinity studies, ethnic studies to psychology, and the ship, which has become the main character of the film, can be considered as a weak state marked by the qualities of function, legitimacy and exclusivity, and that the relationship between the captain and the crew throughout the film can be explained in terms of regime security. In this context, while analyzing the literature on the ship metaphor, the relationship between ship and (in)security, weak/failed state and regime security, the script, characters and dialogues of the film are evaluated within the vicious circle of weak/failed state and regime security. Thus, by emphasizing the pedagogical and expansive roles of films or fictional/artistic works in general as an extension of the "aesthetic turn" envisioned in international politics, it is argued that *Ivy* can be used as a tool to clarify the relationship between weak/failed state and regime security and to develop new concepts of this relationship.

Keywords: Ivy, Tolga Karaçelik, failed state, aesthetic turn, regime security, insecurity dilemma.

@ Arş. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi. aguluer@erbakan.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0003-2528-2780>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0711
insan & toplum, 2023; 13(4): 144-171
insanvetoplum.org

Başvuru: 08.04.2022
Revizyon: 31.10.2022
Kabul: 03.02.2023
Online Basım: 15.03.2023

Giriş

2015'te vizyona giren, Tolga Karaçelik'in senaristliğini ve yönetmenliğini üstlendiği *Sarmaşık*, 52. Uluslararası Antalya Film Festivali'nde en iyi film, yönetmen, senaryo ve erkek oyuncu kategorilerinde ödüle layık görüldü. Yönetmenlik ve senaryo ile oyunculukların getirdiği beğenin yanı sıra film, güncel ve teorik pek çok tartışmaya da kapı araladı. Farklı etnik ve dinsel kimlikleri vurgulayan karakterleriyle Türkiye'nin siyasal ve toplumsal atmosferine (Tanrıvermiş 2020); tamamen erkek karakterler ve aralarındaki gerilimlere değinisiyle "erkeklik halleri"ne (Büker 2016; Şener 2016); filmin mekanından ziyade ana karakterlerinden sayılabilecek gemi içerisindeki hiyerarşi ve iktidar ilişkileriyle siyaset bilimine (Yaşın 2018) ve gemideki yaşantının yarattığı hapsedilmişlik ve delirme halleriyle psikolojiye (Gün, 2016) referans veren analizler yapıldı.

Bu çalışma, *Sarmaşık*'ı, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Çalışmaları disiplinlerinin ürettiği kavramlarla değerlendirilebilecek bir vaka olarak görme iddiasındadır. Karaçelik'in, senaryo safhasında kafasını meşgul ettiğini belirttiği, "işlevini kaybetmiş bir gemi" ve bu gemideki hiyerarşi ve düzeni koruma çabasının yarattığı gerilimi aktarma isteğinden yola çıkarak, *Sarmaşık*'taki olayların yaşandığı gemiyi, bir zayıf/başarısız devlet örneği olarak kabul etmektedir. Güvenlik çalışmaları literatüründe, zayıf/başarısız devletlerin, toplumlarıyla ilişkilerindeki güven(siz)lik ikilemine ve buradan hareketle kapsayıcı bir güvenlik anlayışı yerine rejim güvenliğini korumaya yönelik endişe ve pratiklere, *Sarmaşık*'ta da rastlandığının altı çizilmekte ve eser bu perspektifle yorumlanmaktadır.

Bu noktada, sinemanın Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve/ya Güvenlik Çalışmaları disiplinleri için ne ifade edebileceği sorusu karşımıza çıkar. Toplum, devlet ve/ya dünya ölçeğindeki bir "gerçekliği" açıklamak/analiz etmek iddiasındaki teori ve yaklaşımlar ile "kurgusal" metin ve görsellerin bir araya getirildiği bir sanat dalı arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Literatürden hareketle, filmlerin söz konusu disiplinlerle ilişkisinde iki ana etkinin öne çıktığı vurgulanabilir. Bunların ilki, sinemanın pedagojik rolüdür. Filmlerin, bu disiplinlerdeki yaklaşımları ve tarihi olayları anlatma ve anlaşılır kılmaktaki etkisidir. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanındaki pek çok akademisyen, özellikle üniversitede giriş seviyesindeki teorik derslerin anlatımında, filmlerin öğrencilerin ilgili teorileri anlamaları ve içselleştirmeleri için önemli bir zemin sağladığını vurgular. Soyut teorik yaklaşımlar ve/ya tarihsel olayların filmler, belgeseller, bilgisayar oyunları ve simülasyonlar yoluyla anlatılmasının, bu soyutluğu somutlaştırdığı, kavramları öğrencilere yakınlaştıran adeta "vücuda getirdiği" ve kafalarında çok daha net biçimde canlanmasına neden olduğunu öne sürerler (Weber, 2001; Simpson & Kaussler, 2009; Swimelar, 2013; Engert & Spencer, 2009; Valeriano, 2013).

İkinci rol ise filmlerin sosyal bilimlere sağlayabileceği “açılımsal” katkıya ilişkindir. Bu katkıyı pedagojik rolden kesin çizgilerle ayırmak güç ve yersiz ise de açılımsal rol, sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerindeki kavramları ve dahi özel olarak “siyasal olan”ı ve “uluslararası olan”ı akademik ve entelektüel olarak analiz ederken, filmlerin bu analize olumlu ve yeni bakış açılarına kapı aralayabileceğini öne sürer. Örneğin Fraser (2018), filmlerin “modern siyasal düşüncede geliştirilen fikirlerin dramatik gösterimlerini” (s. 1) sunabileceğini ileri sürerek Theodor Adorno, Gilles Deleuze ve Alan Badiou gibi düşünürlerin fikirlerini birer film örneğiyle ele alır ve böylece bu fikirleri açmaya ve somutlaştırmaya çalışır. Shapiro (2020), siyasal teorilerin yazısal araçları olarak tanımladığı sinema filmlerini, siyasal teorilerin telaffuzunu/dile getirilmesini sağlayan enstrümanlar olarak ele alır ve eserinde bu bakış açısını farklı film örnekleriyle yansıtır. Benzer biçimde Hamendstadt (2019), filmlerin toplumsal ve siyasal eylemlere bir pencere veya çerçeve kazandıran, verili gerçekliğin kurgusal yansımaları olduğunu dile getirir (s. 2).

Weber de (2005) başat Uluslararası İlişkiler teorilerini giriş düzeyinde ele aldığı ünlü eserinde, her bir Uluslararası İlişkiler teorisine uygun, her bir teoriyi açıklarken kullanılacak ayrı bir film örneği verir. Her bir Uluslararası İlişkiler teorisinin “doğru gibi görünen” (s. 2) Uluslararası İlişkileri mitleri (örneğin Realizmin mitinin “savaşların sebebinin uluslararası anarşi olması” ve İdealizmin mitinin “bir uluslararası toplumun olması” gibi) tarafından kurulduğunu söyler. Uluslararası İlişkiler mitlerinin açıklayıcı gücünün “diğer dünyaları” analiz edebilme yetisinde bulunabileceğini öne sürerek, filmlerin popüler olanla siyasal olan arasındaki bağı kurabileceğini ve diğer dünyalarla bağı kurmakta filmlerin bir aracı rol üstlenebileceğini, hatta günlük hayatımızda faydalı olabileceğini yansıtabileceğini savunur (s. 9).

Aynı minvalde Bleiker (2009), örneğin Uluslararası İlişkiler disiplinindeki Realizm teorisinin güç dengesi, ulusal çıkar ve güvenlik ikilemi gibi kavramlarının soyut birer açıklama aracı olduklarını dile getirir (s. 5). Bu gibi soyutlukları çok daha anlaşılır kılmak ve üzerinde daha “etraflica” düşünebilmek için, sanat eserlerinin açıklayıcı ve dönüştürücü gücünden yararlanmamızı sağlayacak bir estetik perspektifin Uluslararası İlişkiler literatürüne yerleşmesi ve disiplinde bir “estetik dönüşüm”ün yaşanması gerektiğini öne sürer (Bleiker, 2001). Estetik dönüşümün, uluslararası politikaya dair alternatif bakışlar öne çıkaracağını öne süren Bleiker, siyasal olana dair “ucu açık bir duyarlılık” geliştirebileceğini savunur. Bugüne kadar üzerinde durulmamış perspektif ve kişilerin, siyasal olayların duygusal doğası ve yansımalarına yoğunlaşan estetik perspektifle disiplin içerisinde yer bulabileceğini iddia eder (Bleiker, 2009, s. 2).

Güvenlik ile kurgusal/görsel materyaller arasındaki ilişkinin, dünya savaşları ve Soğuk Savaş sürecinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Savaş propagandası,

seferberliğe teşvik, nükleer silahlanma ve ideolojik rekabet gibi pek çok alanda kamuoyunu etkilemek üzere afiş, film ve heykeller gibi materyaller kullanıldı (Short, 2022; Atkinson, 2011). 11 Eylül olaylarının ardından başlayan terörle mücadele döneminde, hem terör örgütlerince insan ve itibar devşirmek ve korkuyu yaymak; hem de terörle mücadele birimlerinin faaliyetlerini sunmak ve kamusal onaylarını arttırmak amaçlarıyla görsellik ön plana çıkarıldı. Fiziksel güvenliği ilgilendiren bu hususların yanı sıra, 1980'lerle birlikte Güvenlik Çalışmaları'nın yenilediği ve "söz edimi" aracılığıyla meselelerin güvenleştirilmesinin tartışıldığı bir dönem başladı (Wæver, 1998). Güvenleştirmeyi yapan aktörün seçtiği tehdidi bir güvenlik meselesine dönüştürmesi ve kamuoyunu buna ikna etmesi, kurgusal/görsel materyallerin, söz ediminin bir uzantısı olarak kullanılmasına ve güvenlikle ilişkilendirilmesine yol açtı (Vultee, 2011). Hem fiziksel güvenlik hem de güvenleştirme kavramları çerçevesinde görsellik, Güvenlik Çalışmaları'nın konusu haline geldi. Hatta, görsel materyaller ile güvenliğin birbirini nasıl şekillendirdiğine ve görsel materyallerin güvenliğin içerisinde nasıl yer aldığına eğilen "Görsel Güvenlik Çalışmaları" adı verilen bir alt-disiplin ortaya çıktı (Vuori & Andersen, 2018).

Sarmaşık'ın bir kurgusal araç olarak söz konusu disiplinlerin ileri sürdüğü kavram ve öngördüğü davranışların yansıdığı ve söz konusu kavramların daha net biçimde anlaşılmasını sağlayacak biçimde somutlaştırıldığı bir örnek olduğu öne sürülebilir. Dolayısıyla bu çalışma, filmlerin Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Çalışmaları disiplinlerindeki estetik dönüşüm arayışlarına bir katkı sağlama amacını taşır. Filmlerin sayılan disiplinler üzerindeki pedagojik ve açılımsal rolünün her ikisi de bu çalışma çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Filmin senaryo ve diyaloglarının sağladığı kurgusal materyallerle birlikte, rejim güvenliğinin daha net bir biçimde anlaşılabilmesi amacı pedagojik role; rejim güvenliğini açıklama hedefiyle geliştirilen rejim çekirdeği, rejim bileşenleri, rejimin ağ bağlantıları gibi yeni kavramlarla derinleştirmek de açılımsal role işaret eder.

Bu amaçla çalışma, geminin devlet ve/ya kaptanla eş ya da yakın anlamlı olarak kullanılması geleneğini ve rejim ve devlet güvenliği arasındaki gerilimi gözler önüne sermek üzere "hepimiz aynı gemideyiz" sloganını açıklamaya çalışır. Sonrasında zayıf/başarısız devletlerin işlev, meşruiyet ve kapsayıcılık sorunlarından hareketle, *Sarmaşık*'ın gemisinin bir zayıf/başarısız devlet örneği olarak yorumlanabileceğini öne sürer. Nihayetinde, senaryo ve diyalogları inceleyerek, rejim güvenliği yaklaşımının film üzerinden analiz edilmesi, yaklaşıma yeni kavramların eklenmesi ve bu kavramların, siyasal olanın yorumlanmasında bir açılım sağlama hedeflenmektedir.

Gemi İmgesinin Devlet ve/ya Kaptanı İmler Biçimde Kullanılması Geleneği

Gemi imgesinin siyaset, devlet ve daha özelde kaptanla ilgili bir metafor ya da benzetme olarak kullanımının ilk örneklerine Antik Yunan'da rastlanır. *Devlet* adlı eserinde Platon, mürettebatın kaptanlık iddiasında bulunduğu bir gemiden bahseder. Bu gemide ortaya çıkacak kaostan ve dahası kaptanlığı devralacak mürettebatın, gerçek kaptanı hiçbir şey bilmez birisi olarak konumlandıracaklarını dile getirir (Platon, 2016, s. 234-237). Bu örneği, filozofların vakıf olduğu teknik bilgiye devlet kademesinde değer verilmemesinin doğuracağı olumsuzluklara atfen verir. Karşılaşılan tabloda hatanın filozoflarda değil, onları iş başına getirmeyen devletlerde olduğunu söyler. Ankersmit, Platon'un "devlet gemisi" metaforunun üç ana unsuru bulunduğunu öne sürer (Ankersmit, 1993, s. 160-161). Bunlardan ilki kaptanın, Platon'un ideal devletinin ulaşmaya çabaladığı amaca uygun biçimde, gemiyi belli bir hedefe doğru yönlendirme becerisidir. İkincisi, kaptan ile mürettebatı arasındaki mesafedir. Kaptan, mürettebatına sormadan gemiye yön verebilecek mutlak bir bilgi ve iktidar alanına sahiptir ve bu kendisi adına karar alınan mürettebat ile kaptan arasında bir münhasır mesafe/dışarıda bırakma hali yaratır. Üçüncüsü ise, uyum ve birlik unsurlarıdır. Böylece polisteki uyumun ideal devletin başat amacı olduğunu ifade ederek gemideki farklı kişilerin bir arada yaşayabilme yetkinliğinin toplam uyum ve düzeni sağlamaya hizmet edeceği ima edilir. Buna paralel olarak Panagopoulos (2020), Joseph Conrad'ın edebi eserlerindeki ticaret gemisi imgesinin, hiyerarşik ve organizmacı biçimde yapılanmış bir ideal toplum algısının "metaforik bir mikrokozmos"u (s. 74) olarak sunulduğunun altını çizerek, bunu Antik Yunan'ın gemi-devlet benzerliğini kurma geleneğinin bir devamı olarak yorumlar.

Romalı filozof, hatip ve devlet adamı Cicero, pek çok eserinde, devlet adamlığı ile dümeninde olmak arasında bir benzerlik görür. "Şüphesiz senato dümeninden alındıktan sonra, anlaşmazlık ve ayaklanmaların yarattığı fırtınalar nedeniyle derin denizde bir aşağı bir yukarı batmadan yüzmeye çalışan şu devlet gemisine..." ya da "(h) er an devletin dümeninde oturması gerektiği halde..." gibi cümlelerle, yöneticilik ile kaptanlık arasında doğrudan bir bağ kurar (Aşkit, 2016, s. 212-213). Olumsuzluklarla boğuşan "devlet gemisi" imgesiyle de zor siyasal/toplumsal koşulları yönetmeyi, bir kaptanın azgın sularla boğuşmasına benzetir. Hatta kimi metinlerinde, devleti yönetmeyi ifade etmek üzere, gemiyi idare etmek anlamına gelen gubernare¹ fiilini kullanır (Aşkit, 2016, s. 214).

1 Batı dillerinde "vali, yönetici ve idareci" anlamında kullanılan governor [ing.] ve gouverneur [fra.] kelimeleri, yine Latince'deki gubernare fiilinden türemiştir.

Devlet-gemi ve devlet-kaptan benzetmelerinin ortaya çıkış nedeni, denizlerin tekinsizliğinin doğurduğu güvensizliktir. Bu nedenle deniz, barbarlığın ve medeniyet dışılığın bir yansıması olarak görülür. Bu barbarlık halinden çıkış ise, ancak Tanrı'nın ve insanın çabasıyla mümkün olabilecektir.² Bu da aklı başında bir kaptanın, toplumu ya da devlet gemisini karaya ulaştırmasıyla mümkündür. Toplumun kendisini tehlikede hissetmesi ya da güvenlik endişesi taşıması, denizle mücadele halindeki bir gemi motifiyle; düzen içindeki topluluklar ise daha çok şehir ya da bahçe imgeleri aracılığıyla anlatılır (Auden, 1967, s. 6-7). Kralın kaptan olarak imlendiği gemide, toplumun düzen ve güvenliğe kavuşması için herkesin aynı gemide hareket ettiğinin farkında olarak mutlak otorite olan kaptana itaat etmesi gerekir (Ringmar, 2007, s. 126-127). Toplumdaki düzensizlikler, tıpkı mürettebatının isyan ettiği bir geminin yüzleşeceği kaosla eş değer görülür. Bu nedenle Osborn, devlet gemisinin son derece katı bir hiyerarşiyle tam yetkili bir kaptanın komutasında hareket edecek biçimde resmedildiğini vurgular (Osborn, 1977, s. 358). Dolayısıyla deniz, ontolojik olarak bir güvensizlik kaynağıdır. Güvensizlik ve düzensizlikle yüzleşen toplumların ayakta kalabilmesi, liyakatle tesis edilmiş bir otoritenin gölgesinde uyum içerisinde davranmalarıyla mümkündür.

“Hepimiz Aynı Gemideyiz”: Güvenliğin Küresel ve Ulusal Bağlamı ve Türk Siyasetine Yansıması

Gemi imgesinin ortak güvenlik endişelerine ve bu endişelere karşı birlikte hareket etmeye atfen kullanımının en bilinen ve belki de klişeleşmiş biçimi “hepimiz aynı gemideyiz” sloganına yansır. “Hepimiz aynı gemideyiz” kalıbı, çeşitli Batı dillerinde de kullanılan bir deyimdir (örn. we are all in the same boat [ing.], être dans le même bateau [fra.]). Bu kalıp, ortak bir çıkarda uzlaşmaya ya da ortak bir olumsuzluğu paylaşmaya referans verir. Bu nedenle söz konusu deyim, dalgalarla boğuşan bir geminin (ve içindekilerin) paylaştığı ortak kaderle ve denizi yenmek için sarf edilmesi gereken çabayı ifade eden devlet gemisi metaforlarıyla özdeşleştirilebilir.

Gemi imgesi ve “hepimiz aynı gemideyiz” sloganı, yalnızca devleti imleyecek biçimde ulusal düzeyde değil, aynı zamanda küresel olumsuzluklara karşı birlikte direnmeyi imleyecek biçimde de kullanılır. Bunun en önemli örneği, iklim değişikliği

2 Bu bağlamda, Thomas Hobbes'un Eski Ahit'teki bir deniz canavarından hareketle kavramsallaştırdığı ve kitabının da ismini verdiği Leviathan oldukça ilginç bir örnektir. İngiliz İç Savaşı sırasında kaleme alınan kitap, tekil iradelerin, düzeni sağlaması aracılığıyla mutlak egemene devredildiği bir siyaset teorisi öne sürmektedir. Bu egemenin, denizin tekinsizliği ve korkutuculuğunu yansıtan bir karakter olması, deniz, düzen ve güvenlik sembolizminde özel bir yer taşır.

krizi ve COVID-19 pandemisidir. Her iki olumsuzluk da çıkarlar ne kadar farklılaşırsa farklılaşsın, amaç ve görüşler ne olursa olsun, küresel çapta ortak davranış sergilemenin zorunluluğunu gözler önüne sermiştir. Örneğin Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2021 tarihli, iklim riskinin uluslararası ticaret ve arz zincirindeki sınır aşan etkilerine dair raporunun başlığı "hepimiz aynı gemideyiz" olarak belirlendi (Feng & Li, 2021). Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreteri Kofi Annan da 2009'da kaleme aldığı yazısında, küresel iklim değişikliği krizine atıfla, herkesin aynı gemide olduğunu ve gemideki bir deliğin herkesi batıracağını vurguladı (Annan, 2009). Aynı şekilde COVID-19 ve yarattığı toplumsal huzursuzluklara karşı topyekûn mücadele verilmesine dair kimi eserlerde de yine aynı slogana yer verildi (Resta vd. 2022).

"Hepimiz aynı gemideyiz" söyleminin küresel düzeydeki sorunlar için kullanılmasına çeşitli tepkiler getirildi. Bunlardan birincisi, COVID-19 pandemisine dair Nisan 2020'de Wall Street Journal'ın internet sitesinde yayınlanan yazıydı. Damien Barr'ın şiirine referansla, "hepimizin aynı gemide olmadığı, ancak aynı fırtınada olduğu" belirtilen yazıda, kimilerinin yatları varken kimilerinin ise tek bir küreğinin olduğuna dikkat çekildi (Noonan, 2020). On dokuz yaşındaki popüler iklim aktivisti Greta Thunberg de Eylül 2020'deki Twitter paylaşımında, bahsi geçen şiirden alıntıyla birlikte, "aynı gemideyiz demeyi bırakın" cümlesini paylaştı (Thunberg, 2020). Böylece söz konusu krizlerin, olumsuzluğa maruz kalan herkesi etkilediği ancak sosyo-ekonomik şartların farklılığı ve/ya izlenen tarafgir politikalar nedeniyle bu olumsuzluktan farklı oranlarda etkilenildiğinin ve eşit biçimde korunma/güvenlik tesis etme olanağı elde edilemediğinin altı çizildi.³

Gemi imgesi ulusal alana atfen kullanılırken ise gemiyi doğrudan devlet-toplum bütünleşmesinin bir sembolü olarak görme dürtüsü öne çıkar. Tıpkı farklı amaç ve beklentilerle orada bulunan, alt ve üst kademe çalışanlar ve yolcularla dolu bir gemi gibi, ulus/devlet gemisi de farklı kimlik, ideoloji ve çıkar gruplarından müteşekkildir. Ancak her bir birey, gemideki ihtiyaçlarının karşılanması ve en önemlisi de geminin batmaması üzerinde fikir/çıkar birliği etmiştir. Bir anlamıyla farklılıklar, gemideki yolculuğu paylaşma üzerinden ikinci plana itilir. Bu nedenle gemi imgesi hem olumlu hem olumsuz açıdan devlet-toplum bütünlüğünü sağlamakla ilişkilidir. Seçilen ortak bir hedef veya maruz kalınan olumsuzluklar gemideki farklılıkları "aynı"laştırır. Her iki durumda da ancak birlik ve uyum içerisinde hareket etmenin geminin seyrini mümkün kılabileceğinin altı çizilir. Gemidekiler hep birlikte "ya batacak ya da

3 Bu noktada kayda değer bir örnek de yine geminin adeta ana karakter rolünü oynadığı, 1997 tarihli Titanik filminden verilebilir. Gemi buzdağına çarpıp batarken, birinci sınıf biletli yolcular filikalara daha önce yerleştirilerek kurtulmalarının garantiye alınması hedefleniyordu.

çıkacak”lardır. Toplumda ne kadar farklı görüş, farklı bireysel amaç ve farklı kimlikler olursa olsun, tüm toplum bileşenleri, aynı sınırlar içerisinde yaşayan ve aynı güvenlik endişesiyle yüz yüze olan bir ulusu meydana getirmektedir. Bu yönüyle gemi, güvenlik kaygılarını belirtmek ve ona karşı önlem almayı imleyen bir sembol olarak özellikle yakın güvenlik krizleriyle karşılaşılan dönemlerde daha fazla öne çıkarılmaktadır.

Güvenlik kaygıları ve gemi imgesinin ulusal yansımalarının ve “hepimiz aynı gemideyiz” sloganının hem ortak hedefe hem de ortak tehdide yönelik kullanımına dair Türk siyasetinden de örnekler aktarılabilir. Türkiye menşeli örnekleri incelemek, gemi imgesini kullanan bir Türk filminin beslendiği kültürel/düşünsel altyapıya işaret etmesi açısından kıymetlidir. Ayrıca, güncel Türk siyasetinde gemi imgesinin kullanımı, bu makalenin ana omurgasını oluşturan rejim güvenliği yaklaşımına ışık tutacak, rejim taraftarları ve karşıtlarının rejim güvenliği olgusuna bakışlarını berraklaştıracak niteliktedir.

Örneklerden ilki, gemi imgesiyle de doğrudan örtüşen, 2019’da sekiz siyasi parti liderinin katılımıyla Samsun’da gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı’nın 100. Yılı kutlamalarıdır. Bu kutlamalarda, Milli Mücadele’nin başlangıcı olarak kabul edilen yolculuğa ev sahipliği yapan Bandırma vapuru maketinin önünde tüm liderlerin sıralanmış olduğu fotoğraf karesi, “ulusal birlik mesajı”nın bir yansıması olarak haberlerde geniş yer buldu (Paksoy & Geylan, 2019). Cumhurbaşkanı ve Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 19 Mayıs 2019 tarihli Twitter paylaşımında bu kareye de yer vererek, “(h)aydi... Milli mücadele ruhuyla, ele ele, gönül gönüle vererek, Türkiye’yi daha ileri taşıyalım” cümlesini kullandı (Erdoğan, 2019). Aynı gün Samsun’daki konuşmasında ise: “Unutmayın, her milletin bir hedefi, davası uğruna ölümü göze aldığı bir kıvılcık vardır. Bizim kıvılcık elmamız da muasır medeniyetler seviyesinin üstünde, büyük ve güçlü Türkiye’nin inşasıdır. Tarih yazan, çağ açıp çağ kapatan, tüm insanlığın umudu bu milleti tekrar liderliğe taşımaktır.” ifadelerine yer verdi (Milliyet, 2019). Böylece, ulusal önemi haiz bir gün ve yerde, “kıvılcık elma” metaforunu kullanarak ulusal ortak hedef vurgusu yaptı. Yine aynı konuşmada, “(...) (b)irileri hâlâ döviz kurunu, faizi, enflasyonu uluslararası piyasalarda aleyhimize oluşturulan havayı, gizli açık ambargoları, yaptırım tehditlerini, hukuksuz nice işlemleri kendi mecrasında yürüten işler gibi görüyor olabilir. Ama biz arkasındaki tezgâhı çok iyi biliyoruz. İçeride ve dışarıda ülkemize kurulan bir tuzağı bozuyor daha güçlü gelecek için azmimizi yeniliyoruz.” diyerek ortak tehditlere dikkat çekerken, aynı zamanda “tuzakları bozmak” deyiminin de gösterdiği üzere, bu tehdidi fark eden geminin komuta kademesinin, yüzleşilen tehlike karşısında işini doğru yaptığı güvenini aşılama çalıştı.

Gemi imgesinin ortak hedef ve tehdide yönelik kullanımına örnek teşkil eden bu açıklamasının yanı sıra Erdoğan, farklı zamanlarda, gemi ve güvenlik ilişkisinin

ortak/ulusal kadere ve karşılaşılan olumsuzluklardan ulusun aynı şekilde etkilenecek olmasına referans verdiği başka söylemlere de imza attı. Örneğin Ağustos 2018'de Rahip Brunson krizinin doğurduğu siyasi ve ekonomik ortama yönelik konuşmasında, "(h)epimiz aynı gemideyiz ya (...) İktidarıyla-muhalefetiyle, bizi seveniyle-sevmeyeniyle hepimiz aynı gemideyiz; bu gemi yürüdüğünde hep birlikte kazandığımız gibi, delinip su aldığı da hepimiz aynı akıbete düçar olacağız." ifadelerini kullandı (Diken, 2018). Şubat 2022'de artan hayat pahalılığını değerlendirdiği konuşmasında ise "(h)epimiz aynı gemide olduğumuza, ülkenin kazancından hep birlikte istifade ettiğimize göre külfetine de beraberce katlanacak, yükü beraberce omuzlayacağız. Fedakarlığı sadece devletten beklemek ne gerçekçidir ne hakkaniyetlidir." cümlelerini sarf etti (t24, 2022).

Gemi imgesinin ulusal alandaki kullanımlarına, tıpkı küresel alandaki tepkilere benzer tepkiler yükseldi. Örneğin, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Erdoğan'ın Ağustos 2018'deki bahsi geçen söylemine, 14 Ağustos 2018 tarihli Twitter paylaşımında " '(h)epimiz aynı gemideyiz.' diyorlar. Doğrudur. Ama tek adam rejiminde geminin kaptanı, başmakini, çarkçıbaşı, güverte reisi, makine lostramosu, yağcısı, kamarotu, aşçısı aynı kişi... Bir kişi koca gemiyi tek başına, kazasız belasız güvenli bir limana götürebilir mi?" cümleleriyle karşılık verdi (Kılıçdaroğlu, 2018). *Birgün* gazetesinde yayınlanan yazısında Alper Turgut, gemideki eşitsizliğe dikkat çekerek, "(g)emide istenmeyenleriz, siz lüks mevkide şatafat içinde yaşarken, bizler kazan dairesinde çile çekenleriz. Sizler gemisini yürüten kaptan, bizler zavallı miçolar." ifadelerini kullandı (Turgut, 2017). Murat Muratoğlu ise, benzer bir eşitsizlik vurgusunu Ağustos 2018'deki köşe yazısında "(g)eminin altında zincire vurulmuş kürek çek(enlerin)" olduğunu belirterek ve "(g)eminin sefasını sürenler belli... Kürek mahkûmu gerisi..." cümleleriyle yaptı (Muratoğlu, 2018). CHP Gaziantep Milletvekili İrfan Kaplan da Haziran 2021'deki meclis konuşmasında, pandemi sürecindeki devlet politikalarını eleştirerek esnafa çok az yardımın yapıldığının altını çizdi. Ancak buna rağmen "(...) iktidar yandaşlarının 750 milyon dolar kredisine göz yumu(lduğunu)" söyleyerek "yoksulluk ve umutsuzlukla boğuşan milyonlarca vatandaşımız, yani hiçbirimiz sizinle aynı gemide değiliz!" cümlesiyle ülke ekonomisinde sorunlu bir bölüşüm ilişkisi bulunduğunu iddia etti (Kritik, 2021).

Hem küresel hem ulusal düzeyde gemi imgelerinin kullanımı, rejim güvenliği yaklaşımı ve zayıf/başarısız devletlerde görülen işlev, meşruiyet ve dışlayıcılık sorunlarıyla da ilişkili gözükmektedir. Zira bir tarafta, küresel ve/ya ulusal güvenlik sorunlarıyla dayanışma içinde topyekûn mücadele çağrısı yapanlar, diğer tarafta ise, bu mücadele çağrısının gerçeği çarpıtmak anlamına geldiğini savunanlar vardır. İkinci taraftakiler, söz konusu güvenlik sorununun herkesi eşit düzeyde etkilemediğini ve hatta söz konusu külfetlerin doğma ihtimaline karşı, üst hiyerarşik tabakada yer

alan kesimlerin yeterli çaba sarfetmeyerek alt tabakanın daha fazla zarar görmesine göz yumduğunu öne sürerler. Bu durum, gemiyi komuta edenler ile bu komutanın uhdesinde bulunanlar arasında, gemideki ilişkinin işlev, meşruiyet ve dışlayıcılığının sorgulandığı bir gerilim yaratır.

Zayıf/Başarısız Devlet: İşlev, Meşruiyet ve Dışlayıcılık

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) New York kentindeki Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen saldırılar, uluslararası siyasette “teröre karşı savaş” döneminin doğuşunu simgeledi. ABD öncülüğünde geliştirilen politikalar, sınır aşan/küresel terörizmi yaratan iki ana devlet grubuna eğildi. Bunlardan ilki, Irak ve Kuzey Kore gibi, sahip oldukları kapasiteyi “kötücül” biçimde ABD'nin aleyhine kullanma ihtimali bulunan devletlerdi. İkincisi ise, doğrudan böylesi bir düşmanca amaç taşımadıkları halde, istikrarsız siyasal ortam, düşük sosyo-ekonomik seviye ve sınır güvenliğini sağlayamamak gibi nedenlerle terör örgütlerinin filizlenmesine uygun bir ortam oluşturan Afganistan ve Somali gibi ülkelerdi.

İkinci kategorideki ülke grupları, 1990'ların başlarında dile getirilen “kırılgan devlet” ve “başarısız devlet” gibi kavramlarla yakından ilgilidir. Öncelikle, Batı dışındaki “öteki” devletleri tanımlamak için kullanılagelen “Üçüncü Dünya”, “Az Gelişmiş Ülkeler”, “Çevre Ülkeler”, “Sömürge Sonrası Devletler” gibi pek çok kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar, ülkelerin düşük sosyo-ekonomik düzeyleri, sermaye kıtlıkları, arz düşüklükleri, istikrarsız siyasal ortamları, çatışma çözümünde yetersiz kalmaları (Ball, 1988, s. xv-xvi) vb. pek çok ortak özelliğine işaret etmektedir.⁴ Kırılgan ve başarısız devlet kavramları ise, “öteki” devletleri tanımlamak için başvurulan bu kavram gruplarına benzemekte, bu devlet türlerinin 1990'ların başında dikkat çekilen (Helman & Ratner, 1992-1993) kırılgan karakterinin, 2000'lerdeki terör ve küresel güvenlik tehdidi oluşturma potansiyellerine özellikle vurgu yapmaktadır. Başarısız devletlerin temel karakteri, gerilimli, derin çatışmalar yaşayan, farklı hiziplerin tehlikeli biçimde karşı karşıya geldiği ve hükümete yönelik şiddetin rasyonel bir araç görüldüğü bir sosyo-politik yapıya sahip olmalarıdır (Rotberg, 2004, s. 5).

4 Söz konusu kavramlar, hemen hemen birbiriyle örtüşen ülke ve ülke gruplarına işaret etmektedir. Ancak benzer ülke gruplarını tanımlamak üzere farklı kavramların bulunması, kavramların farklı ideolojik altyapı/perspektiflere dayanmasından ileri gelir. Ülkelerin/ülke gruplarının özel olarak hangi yönlerinin incelendiğine göre de farklılaşabilir. Örneğin, sömürgeciliğin bu ülkelerdeki etkilerini incelemek, sömürge sonrası devletler adlandırmasını; Soğuk Savaş'taki iki ana siyasi-askeri bloğun dışında yer almaya atf, Üçüncü Dünya adlandırmasını; ekonomi ve kalkınma ilişkisini analiz etmek, azgelişmiş/gelişmekte olan ülkeler adlandırmasını beraberinde getirir. Bakılan nesne hemen hemen aynıdır, ancak bakan gözlerin bulunduğu yer, bakışın ismini değiştirebilmektedir.

Bu makalede, devlet zafiyetine yönelik kavramların ilk ve kapsayıcı örneklerinden ve onu daha çok ülke içi dinamiklere yönelerek analiz eden “zayıf devlet”⁵ kavramı ile devlet zafiyetinin yol açtığı yeni tür küresel güvenlik sorunlarına dikkat çeken “başarısız devlet” kavramının iç içe, “zayıf/başarısız devlet” biçiminde kullanılması tercih edilmiştir. Böylece devlet zafiyetinin ulusal ve küresel güvenliğe yansıyan iki yönüyle değerlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Zayıf/başarısız devlet şemsiyesinde toplanan söz konusu kavramlar, devlet olma niteliğindeki çeşitli zafiyetlere işaret etmektedir. Bu zafiyetler üç ana başlıkta incelenebilir: İşlev, meşruiyet ve dışlayıcılık.

Birincisi, zayıf/başarısız devletler, devletin temel işlevleri olan sınırları denetleme, ulaşılabilir kamu hizmetleri sağlama ve başkaldırlara direnme yetisinden uzaktır (Newman, 2007, s. 465). Temel sosyo-ekonomik ve beşerî göstergelerde yetersiz seviyedeysen sivil toplumları da devletin yoğun denetimine tabidir. Devlet kırılmalı/başarısızlığına odaklanan nicel endeks çalışmaları da ekonomik, siyasal, toplumsal ve devlet-toplum bütünlüğüne dair verileri analiz ederek devletlerin güvensizlik yaratma potansiyellerini ölçmeye çalışır.⁶ Ayoob’un “yeter derecede devlet eksikliği” (1995, s. 4) olarak tanımladığı işlevsel yetersizlikler, zayıf/başarısız devletlerin güvensizlik yaratan öznelere dönüşmesinin başat nedenidir.

İkinci başlık ise meşruiyettir. Devlet ve toplum bütünlüğünün ana unsuru olan meşruiyet, biri uygulamada ortaya çıkan aksaklıklar, diğeri ise fikirsel çatışmaya yol açan soyut ögeler nedeniyle zayıf/başarısız devlet örneklerinde yeterli düzeyde sağlanamaz. Öncelikle devleti, işlevlerini yerine getirmek üzere her an performans icra etmek zorunda olan bir mekanizma olarak ele aldığımızda, zayıf/başarısız devletler, söz konusu icranın belirli alanlarında eksik kalmaktadırlar. Örneğin bu devletler, sosyo-ekonomik bölüşüm, temel beşerî hizmetler, güvenlik ve temel insan hakları gibi pek çok alanda dünya ortalamalarının gerisinde yer almaktadırlar. Bu nedenle zayıf/başarısız devletlerin rejimleri, sivil topluma nüfuz etme ve siyasal kararlarını uygulama kapasitesi olarak tanımlanabilecek “altyapısal güç”ten (Mann, 1984, s.

5 Bu çalışmada zayıf devlet kavramı, Barry Buzan’ın (İnsanlar, Devletler ve Korku, 2015, s. 65-103) *İnsanlar, Devletler ve Korku* adlı eserinde kavramsallaştırdığı biçimiyle kullanılmaktadır.

6 Barış Fonu’nun hazırladığı “Kırılmalı Devlet Endeksi”, Dünya Bankası tarafından hazırlanan “Ülke Siyaseti ve Kurumsal Değerlendirme” endeksi, Brookings Enstitüsü’nün hazırladığı “Gelişmekte Olan Ülkelerde Devlet Zayıflığı Endeksi” söz konusu endeks çalışmalarının başında gelir. Bu endeksler, siyasi-sosyal değişkenler, ülke içindeki çatışmalar, hükümetin politikaları ve ekonomik göstergeleri gibi pek çok unsuru bir arada değerlendirerek bir devlet zayıflığı portresi çizmeye odaklanırlar. Bu endeksler dışında, devlet zayıflığını ilgilendiren diğere pek çok spesifik başlıkta hazırlanan endeksler de vardır. Örneğin İnsani Gelişmişlik Endeksi, Yolsuzluk Algısı Endeksi ve Küresel Ateş Gücü Endeksi gibi pek çok çalışma devlet kapasitesini farklı yönlerden ölçmeye odaklanırlar.

192) yoksundurlar. Bu zafiyetleri nedeniyle oldukça kırılğan ve “despotik güce” (s. 188-189) dayalı bir “görev onayı” yaratmaya mecbur bir siyasal iklime sahiplerdir. Bu nedenle, Azar ve Moon’un “güvenliğin yazılım yüzü” olarak tanımladıkları siyasi meşruiyet, bütünleşme ve genel siyaset kapasitesinde eksik kalmaktadırlar (Azar & Moon, 1988, s. 8).

Meşruiyet zafiyetinin ikinci etmeni ise, devlet-toplum arasındaki bağı kuvvetlendirecek somut ve uygulamaya dayalı bir meşruiyetin üretilmemesiyle bağlantılıdır. Bu meşruiyeti sağlamayı, çoğunlukla, Buzan’ın “devlet fikri” (2015, s. 74-83) olarak adlandırdığı soyut unsurlar olan ulus düşüncesi ve örgütleyici ideolojiler üstlenir. Ancak birçok din, dil, etnisite ve kültür barındıran ülkelerde, devlet fikrinin ulus ögesini aynı potada eritebilmek oldukça güçtür. Dahası, bu çoklu yapıyı doğuran kimlikler, siyaset ve çatışmanın nedeni/nesnesi haline gelirler. Örgütleyici ideoloji ise, çoğunlukla rejimler/liderlerce “tepeden” dizayn edilen “elastik direktifler manzumesi” biçimindedirler. Dönemsel gelişmelerin etkisiyle veya rejimler değiştiğinde, devlet-toplum uyumunu/bütünlüğünü kurma iddiasındaki örgütleyici ideoloji de değiştirilir ve toplum, devlet eliyle biteviye yeniden dizayn edilmeye çalışılır.

Devlet zafiyetlerinin üçüncü başlığı ise kurumlarla ilgilidir. Zayıf/başarısız devletlerin rejimleri, beka kaygısı ve yoğun güvensizlikle yüz yüzedirler ve bu nedenle söz konusu güvensizliği gidermeyi öncelerler. Bu doğrultuda öncelikle kişisel, keyfi ve sadakate dayalı ağ bağlantıları tesis ederek kendilerini destekleyen toplum kesimlerine hitap eden bir “seçici meşruiyet alanı” oluşturmaya çalışırlar. Bu alanın yaratılması ve büyüyerek muhafaza edilmesi için dışlayıcı siyasal ve ekonomik kurumlar tesis ve teşvik edilir. İktidar, bu seçici meşruiyet alanını konsolide ederek bekasını korumaya çalışırken toplumun tamamına yönelik politikalar ürettiğini ileri sürer. İzledikleri politikalar, rejim bileşenleri olarak tanımlanabilecek gruplara haksız ya da orantısız statü ve imtiyazlar tanımaktadır. Bu sebeple, rejim muhaliflerinin, yani bu dışlayıcı kurumların işleyiş biçimi nedeniyle dezavantajlı konumda olanların, zaman zaman şiddete varabilecek itirazlarına maruz kalırlar. Bu noktada despotik gücün önemi daha da artar ve rejim muhaliflerini kontrol altında tutmanın başat aracı haline alır. Dışlayıcılığın tam tersi kapsayıcı kurumlar ise, devlet gelir ve imtiyazlarının toplumun tamamına hitap edecek biçimde dağıtılması ve devletin altyapısal gücünü ortaya çıkardığı bir kurumsal davranış biçimini betimlemek için kullanılmaktadır (Acemoğlu & Robinson, 2013, s. 74-87). Dolayısıyla dışlayıcı kurumlar, zayıf/başarısız devletlerin rejim güvenliği kaygılarını giderebilmek üzere, kısa vadeli ve sonuç alıcı bir çözüm olarak tercih edilirler.

Bir Zayıf/Başarısız Devlet İmgesi Olarak *Sarmaşık*'ın Gemisi

Gemi imgesinin ulusal düzeyde güvenlik kaygılarıyla örtüşür biçimde kullanılmasını ve zayıf/başarısız devletlerin niteliklerini analiz ettikten sonra, rejim güvenliği kaygısı taşıyan zayıf/başarısız devletlere örnek teşkil edecek olan *Sarmaşık*'ın gemisinden bahsetmek gerekir. *Sarmaşık*'ın gemisini de işlev, meşruiyet ve dışlayıcılık açısından değerlendirerek bu geminin nasıl bir zayıf/başarısız devlet örneği oluşturduğu ve bunun rejim güvenliği davranışlarını nasıl doğurduğu üzerinde durulacaktır. Bunun için de bu kısımda filmin senaryosunun kısa bir özetini sunmak isabetli olacaktır.

Sarmaşık'ın gemisi, uluslararası sularda yolculuk yapan bir kuru yük gemisidir. İstanbul'da istihdam ettiği yeni personellerle limandan hareket eder. Gemideki konuşmalardan, maaşların düzenli olarak yatmadığı, kumanya ve yakıt taleplerinin tam olarak karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Gemi Mısır yolundayken, kendisine “Beybaba” diye hitap edilen gemi kaptanı, üst rütbeli mürettebatı yanına çağırır. Kendisine armatörün iflas ettiğine dair mahkeme kararının ulaştığını, yakıt tedarikçisi firmanın gemiye haciz koyduğunu ve liman otoritesinin gemiyi demirleme alanına gönderme talimatı verdiğini belirtir. Deniz hukuku gereği, hacizli geminin geleceği netleşene dek, geminin denizdeki hareket elverişliliğini yitirmemesi adına en az altı mürettebatla demirlemesi gerekmektedir. Beybaba, altı mürettebat seçilmesi ve armatörden haber alınana veya hukuki süreç çözümlenene kadar, uzun süreceği tahmin edilen zaman diliminde seçilen bu altı kişinin gemide kalması gerektiğini söyler. Nihayetinde, Beybaba dahil altı kişi, demirleyen gemide kalmaya ve haciz meselesinin çözüme kavuşmasına dek beklemeye gönüllü olurlar.⁷ Beybaba, yaklaşık iki ay boyunca armatöre ulaşamaz ve tüm iletişim girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı anlaşılır. Bu süre boyunca gemi, kumanya yardımı alamaz, ilgili mercilerle olumlu sonuç doğuracak bir iletişim kurulamaz ve mürettebatın yiyecekleri azalırken ruh halleri kötüye doğru gider. Bu süreçte Beybaba ile beş mürettebat ve mürettebatın kendi arasındaki ilişkileri git gide çok daha sorunlu ve şiddetli bir hal almaktadır.

Geminin deniz hukuku gereği durmak zorunda kalması, zayıf/başarısız devletliğin ilk emaresi olan işlevsizliği temsil etmektedir. Geminin ana niteliği seyir halinde olmasıdır. Ancak kurullarla kısıtlanan bu işlev, gemideki mürettebatın bir arada olma ve geminin hareketini sağlayarak bundan gelir elde etmeye dayalı ortak amaçlarını yok etmiştir. Geminin dışarıyla bağlantısı neredeyse tamamen kesilmiş ve gemi bir “ıssız ada”ya dönüşmüştür (Tuğran, 2019). Filmin yönetmenin de belirttiği gibi “gemi artık gitmiyorsa, gemi değildir” (YouTube, 2015). Gemide bulunacakları ektra

7 Filmdeki diyaloglardan, karakterlerin gemide kalmayı tercih ettikleri, buna gönüllü oldukları anlaşılır. Ancak filmde gemide kalma kararının nasıl alındığını gösteren herhangi bir sahneye yer verilmez.

süreye de tahakkuk eden maaşlarını tahsil edebileceklerine yönelik sözlü bir taahhüt olsa da mürettebat yine de bundan emin olamamaktadır. Zaman geçtikçe fiziksel ve ruhsal güvenliklerini sağlamak paradan çok daha önemli hale gelir. Zaten maaşlarını düzenli alamayan mürettebat için, geminin hareket etmemesi, iaşelerini temin etme güvencelerini kaybediyor olmaları ve dahası geleceklerinin ne olacağı sorusunun yanıtı kalması, geminin işlev kaybının doğurduğu olumsuz sonuçlar arasındadır.

Günler geçtikçe, altı kişilik mürettebatın gemideki yaşamının fiziksel ve ruhsal açıdan zorlaşması, hem Beybaba ile ilişkilerindeki dikey meşruiyeti hem de mürettebatın kendi arasındaki yatay meşruiyeti zayıflatmaktadır. Zira Beybaba, geminin geleceğine dair net bir açıklama yapmaktan kaçınmakta, şeffaf bir iletişim kurmamakta ve buna dair soruşturmaları da gemicilik haysiyeti ve ahlâkına aykırı bulduğu gerekçesiyle reddetmekte ve geçiştirmektedir. Beybaba dışındaki mürettebatın kendi arasındaki hiyerarşik farklar da karşılaşılan zorlukların ağırlığı altında anlamsızlaşmaktadır. Silikleşen hiyerarşiyi canlı tutma güdüsü ile geminin işlevsiz varlığı, mürettebatın bir arada yaşama arzusunu ikincilleştirmekte ve bireysel güvenlik kaygılarını öne çıkarmaya başlamaktadır. Bu durum da devletten topluma (ya da Beybaba'dan mürettebata diyebiliriz) yönelik despotik gücü ön plana çıkartır. Dahası, adeta toplumdaki farklı çıkar gruplarıyla benzeştirilebilecek Beybaba dışındaki beş kişinin, kendi güvenliklerini önceleyecekleri şiddete meyyal bir ortam yaratır.

Zayıf/başarısız devletlerin bir diğer niteliği ise dışlayıcılıktır. *Sarmaşık*'ın gemisinin komuta kademesindeki Beybaba'nın dışlayıcı idaresinin en önemli örneği, geminin geleceğine dair şeffaf bir bilgilendirme yapmamasıdır. Bu durum, zorluklara karşı beraber göğüs germe ve aynı gemide olma duygularının zayıflamasına ve Beybaba'nın, mürettebatından farklı gündem ve kaygılarla hareket ettiği fikrinin yayılmasına yol açmıştır. Bir yandan da gemideki hiyerarşik konumunu tahkim edebilmek için, haksız ve gereksiz olduğu düşünülen değerlendirmelerle çelişkili emirler vermesi de bu dışlayıcılığı perçinleyen ve kaptan-mürettebat arasındaki birlikliği sekteye uğratan başat unsurdur.

Sayılan bu nedenlerle *Sarmaşık*'ın gemisini, devlet-toplum uyumunun/bütünlüğünün işlev, meşruiyet ve dışlayıcılık öğeleri nedeniyle zafiyet içerisinde olduğu bir zayıf/başarısız devlet örneği olarak yorumlamak mümkün gözükmemektedir. Bu zayıf/başarısız devlette, şartların giderek zorlaşmasıyla rejim güvenliği çok daha ön plana çıkmış ve rejim güvenliğini konsolide edici stratejiler yürütülmeye başlanarak devlet-toplum uyumu/bütünlüğü ikincilleştirilmiştir.

Zayıf/Başarısız Devlet ve Rejim Güvenliği: Ulusallığın Anlamsızlaşması ve Güvensizlik İkilemi

Zayıf/başarısız devletlerin neden rejim güvenliği kaygılarını doğurduğu iki unsurla açıklanabilir. Bunlardan ilki, zayıf/başarısız devletlerde ulusal güvenliğin anlamsızlaşmasıdır. Buzan'a göre, ortaklaşırıcılık/kapsayıcılıktan yoksun zayıf bir devlet fikrinin bulunduğu devletlerde "ulusal güvenliğin siyasi özü" yoktur. Devlet fikri zafiyeti, ulus olmayı askıya alır ve bu devletler "ulusal toplumsal-siyasal bir varlık" (Buzan, 2015, s. 96) olarak nitelendirilemez. Dolayısıyla bu devletlerin güvenliği, ulusal güvenlik çerçevesiyle analiz edilemez. Zayıf/başarısız devletlerde ulusal düzey anlamsızlaşırken onun yerine birey, cemaat, kimlik veya alt-devlet birimleri gibi farklı düzeylerde güvenliğin analiz edilmesi gerekmektedir.

Zayıf/başarısız devletlerdeki ulusallığın anlam erozyonunun bir diğer etkisi, güvensizlik ikilemidir. Tıpkı, uluslararası alanın yapısı gereği düzen sağlayıcı ve kuralları bağlayıcı bir aktöre sahip olmaması gibi, ulusallığın anlamını kaybettiği devlet örneklerinde de ulusal alanda meşruiyeti sorgulanan devlet, düzen sağlayıcı bir aktör olarak kabul görmez. Uluslararası alanda her bir devletin güvenlik arayışıyla kendini silahlandırması, diğer devletlerin de güvenlik endişelerini tetikleyerek aynı nispette güvenlik arayışına sürüklenmesine yol açar. Böylece aktörlerin güvenliklerinden emin oldukları bir optimum durum yerine, devletlerin biteviye karşılıklı el yükselttikleri bir güvenlik döngüsü işler. Buna güvenlik ikilemi adı verilir. Zayıf/başarısız devlet örneklerindeyse bu durum, ulus-altı aktörlerin (örneğin ayrılıkçı hareketler, terör örgütleri, vb.) rejime ve birbirlerine karşı biteviye güvenlik önlemleri aldıkları bir atmosfer doğurur. Bu duruma da güvensizlik ikilemi adı verilir (Job, 1992, s. 11-35). Dolayısıyla hem ulusallığın anlamsızlaştığı hem de güvensizlik ikileminin yoğunlaştığı zayıf/başarısız devlet rejimleri için rejim güvenliği kaygılarını gidermek, güvenliğin ana odağını oluşturur.

"[Y]önetici elitlerin yönetimlerine yönelik şiddet içeren meydan okumaların olmaması durumu" (Jackson, 2017, s. 162) olarak tanımlanabilecek rejim güvenliği de bu aşamada zayıf/başarısız devletlerin güvenliğini değerlendirmek için anlamlı bir başka analiz düzeyi olarak görülebilir. Devlet fikri ve devlet-toplum bütünlüğü zafiyeti yaşanan ülkelerde rejim güvenliği, haliyle, birincil ve hayati bir sorundur. Keyfilik ve şiddetin hâkim olduğu bir siyasal iklimde iktidarı kaybetmek, ömür boyu hapis ya da hayatını kaybetmekle eş anlamlı olabilir. İşte bu nedenle, işlev, meşruiyet ve kapsayıcılıktan yoksun rejimler, güvenlik kaygılarını her ne pahasına olursa olsun iktidarlarını sürdürebildikçe giderebilirler. İktidarda kalmayı sürdürmek ise ulusal düzeyin altında ya da ulusal düzeye paralel ilişkiler yumağına hâkim olmakla mümkündür. Tıpkı "hepimiz aynı gemideyiz" sloganındaki ortaklık vurgusuna karşın,

ona getirilen tarafgirlik eleştirileri gibi, rejim güvenliği kaygısıyla hareket eden rejimler de bu davranışlarını ulusal bir davranış gibi meşrulaştırmaya çalışırlar. Bu tabloda, hangi davranışın ulusal güvenlik adına ve hangisinin rejim güvenliği adına sergilendiği giderek bulanıklaşır.

Zayıf/başarısız devletlerin rejim güvenliği kaygısıyla baş etme stratejileri arasında, tüm topluma yönelik kapsayıcı bir yöntem yerine, belirli toplum kesimlerini rejim ile ağ bağlantıları kurmaya yöneltecek bir yöntem öne çıkar. Bu yöntem, belirli toplum kesimlerinden, somut ve soyut öğelerle tahkim edilmiş “seçici bir meşruiyet alanı” yaratmaktır. Söz konusu alanı yaratmaktan ve düzenlemekten sorumlu, rejim güvenliği kaygısını en yakından hisseden kişi ya da kişiler topluluğu “rejim çekirdeği”dir. Bu seçilmiş kitle, rejim çekirdeği eliyle, kişisel ve sadakate dayalı ilişkilerle dağıtılan statü ve/ya sosyo-ekonomik imtiyazlardan daha fazla yararlanırlar. Bu kitle böylece, rejimin ağ bağlantıları yoluyla rejim çekirdeğinin davranışlarına rıza gösteren ve ona meşruiyet sağlayan birimlere dönüşürler. Statü ve imtiyazların devamı, rejim çekirdeğinin bekasıyla doğrudan ilintili hale gelir. Rejim çekirdeğine sadakate dayalı informel şekilde bağlı kitle, “rejim bileşenleri” olarak tanımlanabilir. “Rejim muhalifleri” ise, rejim bileşenlerinin içine giremeyen ve/ya girmek istemeyen, rejim çekirdeğinin tavır ve tutumlarını eleştiren ve mümkünse onu dönüştürmek isteyen kitlelerden oluşur. Böylece rejim güvenliğini sağlama stratejileri, devlet-toplum uyumunu/bütünlüğünü sağlamaktan ziyade ayrışma ve farklılaşmayı teşvik eden bir işlev görür.

Bu stratejinin her zaman başarıya ulaştığını söylemek güçtür. Çünkü, rejim güvenliğini sağlama stratejisi, ciddi bir muhalefet yaratmaya namzettir ve çoğu zaman da yaratır. Öyle ki başvurmaya tercih ettiği despotik güç, muhalefeti çok daha derinleştirir ve şiddetin ateşini harlar. Rejim muhaliflerinin baskınlığına ek olarak, rejimin ağ bağlantılarının söz konusu meşruiyeti sağlamakta yetersiz kalması da rejimi darbe ve iç savaş gibi krizlerle sıklıkla baş başa bırakabilmektedir.

Rejim çekirdeğinde Beybaba'nın yer aldığı *Sarmaşık*'ın gemisinde kamarot Nadir ve reis İsmail'in rejim bileşenlerine dönüştürülmek istendiği, gemiciler Cenk ve Alper'in ise rejim muhalifleri arasında yer aldığı gözükmektedir. Kürt karakterinin alamet-i farikası olan suskunluğu, yalnızca kavgaları ayıran bir aktör olarak öne çıkması ve filmin ortalarından itibaren ortadan kaybolması ve olayların gelişimindeki tavrına tanıklık edemememiz ise onun bu rejim yapısındaki konumu hakkında konuşmamızı zorlaştırmaktadır.

Mürettebatın Ayrılışının Ardından Rejim Bileşenleri Ağını Kurmaya Çalışma ve “Birlik” Motifi

Sarmaşık'ın gemisinde rejim bileşen ve muhaliflerinin oluşumunun ilk ayağı, altı kişi dışındaki tüm mürettebatın gemiden ayrıldıkları sahneyle karşımıza çıkar. Bu ayrılış sahnesinin ardından gemide kalmayı tercih etmekle doğru yapıp yapmadığını sorgulayan Alper'e karşı Cenk, “iyi yaptık kalarak. Yat aşağı al paranı,” diye cevap verir. Bir sonraki sahnede, rejim çekirdeği Beybaba, tüm personeli karşısına alarak görev dağılımlarını açıklar. Sağ kolunun, dindar kimliğiyle öne çıkan İsmail olacağını, revirin ve ecza dolabının anahtarını da ona teslim edeceğini belirterek itibar/statüye dayalı ağ bağlantılarını kurar. Hemen ardından da geminin işlevsiz kaldığı gerçeğinden hareketle Cenk'in “yat aşağı al paranı” şeklinde betimlediği yeni durumun tam aksini beyan eder: “Burası hâlâ bir gemi beyler. Mesai devam ediyor. Geminin işleyişi ve kuralları aynen devam ediyor.”

Hemen ardından İsmail'i kamarasına çağırır. Burada epey zaman kalabilecekleri tehlikesinin altını çizerek, İstanbul'da gemiye binen üç kişiyi (Cenk, Alper ve Kürt) gözünün tutmadığını belirtir. İsmail'in de “kaytarmak” ile suçladığı ve “anasının gözü” olmakla nitelediği Cenk'e yönelik Beybaba, İsmail'e, onlarla arkadaş olmasını salık verir. Ortaklaşa paylaşılan olumsuzluklara karşı kullanılan “hepimiz aynı gemideyiz” sloganına benzer biçimde, “birbirimizden gizlimiz saklımız kalamaz. Sen benim gözüm kulağım olacaksın (...) Birlik olmalıyız. Yoksa hayat hepimiz için zorlaşır.” ifadelerini kullanır.

Aynı günün akşamı Beybaba, benzer bir konuşmayı Nadir ile de gerçekleştirir. Bu durumun uzun süreceğini ona da ifade ettikten sonra, “sen benim gözüm kulağım olacaksın. Sen benim adıma her şeyi göreceksin, duyacaksın. Cenk'i göreceksin, Alper'i göreceksin, Kürt'ü göreceksin ve İsmail'i göreceksin,” diyerek İsmail'i sağ kolu olarak belirtmiş olsa da ona da tam olarak güvenmediğini ve Nadir'i kendisine daha yakın gördüğünü vurgulamaktadır. Yine benzer biçimde, “bütün olmalıyız, birlik olmalıyız. Eğer birlik olursak, bütün olursak gemide sorun çıkmaz. En kritik, en önemli rol sana düşüyor.” sözleriyle “aynı gemideyiz” duygusunu pekiştirirken ona duyduğu yakınlığın altını yeniden çizer. Filmin hemen başlarında Nadir, Beybaba'ya akşam yemeği getirdikten sonra, evinin yıkılabileceği haberini televizyondan duyduğunu ve Çanakkale'de gemiden inerek İstanbul'a dönmeye niyetli olduğunu belirtir. Beybaba, devletin böyle bir şey yapmayacağını, dahası, böyle bir durumda esas olanın ailesi için para kazanması olduğunu belirterek bu teklifi reddeder. Beybaba'nın armatörle bağlantı kuramaması ve olası iflası öngörerek en güvendiği adamlarından Nadir'in gemiden inmesine izin vermediğini düşünmek akla aykırı değildir.

Beybaba, İsmail ve Nadir ile özel görüşmelerle ilişki kurarken, diğer gemicilere karşı böylesi bir tavır benimsemez. Dahası Nadir ve İsmail'i de birbirine karşı kullanma eğilimindedir. Yani, güvenlik sorunu daha ilk dakikadan itibaren mevcuttur ve Beybaba, özellikle kendisi dışındaki beş mürettebatın kendi arasındaki eşgüdümünü kırmak istemektedir. Bu da yine rejim ve iktidarının tehdit algılama ihtimaline karşı geliştirilmiş bir önlemdir. Yaşın'ın (2018, 36) belirttiği üzere, "(i)ktidarının nüfuzunu artırmak için toplumu atomize hale getiren bir hükümdar gibi Beybaba da gemide kalan insanları bir araya gelmeden bireysel davranmaya zorlar."

Meşruiyet Krizi ve Dışlayıcılığın Gün Yüzüne Çıkması: Şeffaflık, Müdahil Olmama, Çelişki ve Aşırılıklar

Gemide altı kişinin kalmasından sonraki düzende Beybaba, birlik motifini daha çok kullanarak ve rejim bileşenlerini tesis ederek güvenliğini sağlamaya odaklanmaktadır. Ancak *Sarmaşık*'ın gemisi dışlayıcılık sorunlarıyla yüz yüzedir. Bu durum, ortaklaşa hareket etmeyi ve Beybaba'nın meşruiyetini zedelemektedir. Beybaba'nın dışlayıcı karakterinin öne çıktığı birincil husus, geminin geleceğine dair şeffaf bir bilgilendirmeden kaçınması ve bu konudaki soru ve itirazları, güvenlik tehlikesi ve gemicilik ahlâkını öne çıkararak yanıtsız bırakmasıdır. Mürettebatın yaklaşık kırk beş gün süren bekleyişinin ardından kumanyalarının azalması ve mürettebat arası gerilimlerin artması neticesinde, geminin geleceği çok daha başat bir soru(n) halini alır. Nadir, bir gün Beybaba'nın telefon konuşmasına kulak misafiri olur. Sonrasında, büyükelçilikle irtibat kurduğu anlaşılan bu konuşmada Beybaba, artık balık tutmaya başladıklarını, armatöre ulaşamadığını, acentenin kendileriyle ilgilenmeyip gemiye "çökmeye" konsantre olduğunu ve ITF'in (Uluslararası Ulaşım İşçileri Federasyonu – International Transport Workers' Federation) de ya herkesi alıp ya hiç kimseyi almama teklifini sunduğu belirtir. Bunun üzerine "Ne yapayım, bırakayım mı gemiyi?" sorusuyla serzenişte bulunur.

Cenk ve İsmail arasındaki gerilimli ilişki zamanla kavgaya dönüşürken Nadir, bu kavgayı bir kenara bırakıp asıl meseleye odaklanmaları gerektiğini vurgular. Bunun üzerine, kulak misafiri olduğu telefon konuşmasının detaylarını anlatarak ITF'nin, gemideki herkesi alabileceğini ancak Beybaba'nın gemiyi bırakmak istemediğini açıklar. Bunun üzerine Cenk, Beybaba'nın açık olmamasının üzerinde durarak "bu i... maaşını alıyor. Hapsedecek bizi. Kim diyor armatör yok diye, kaptan diyor. Armatörle bir olup bizi s.... Gidelim konuşalım." cümlelerini sarf eder. Ardından Beybaba'nın odasına hep birlikte çıkarak ne olduğunu merak ettiklerini söylerler. Bunun üzerine Beybaba, bu "baskın" ziyaretin bir edepsizlik ve isyan olduğunu savunarak "siz merak

etmeyin, gidin kamaralarınıza, ben merak ediyorum (...) İsyan mı ediyorsunuz? Arkadaş gibi davranınca böyle oluyor.” der. Baskın yapan ziyaretçileri kamarasından kovduktan sonra kapıyı kilitler. Kapıyı kilitlemesi, artık rejim güvenliği tehdidini yakından hissettiğinin ve gemideki güvensizlik ikileminin doğrudan yansımasıdır.

İlerleyen günlerde Nadir, Kürt’ün hayaletini gördüğünü Alper’e söyler. Dahası Cenk’in, Kürt’ü gemiden attığına tanık olduğunu ima eder. Bunun üzerine Alper, gemideki hiç kimsenin iyi durumda olmadığını belirtir ve araları gerilimli Cenk ve İsmail’i bir araya getirerek “asıl mesele”yi konuşmaları gerektiğini yeniden vurgular. Toplantıya “bu ş... bizi birbirimize düşürmeye çalışıyor.” cümleleriyle başlar. Bu konuşma, adeta kendisine Beybaba’nın sağ kolu payesi verilmiş İsmail’i ikna etmeye ve rejime karşı bir mücadeleyi örgütlemeye yönelik bir girişim olarak yorumlanabilir. Nadir, ITF’ye başvurmanın gerekliliğini, yemeğin ve suyun bitmekte olduğunu belirtir. Bu konuda İsmail’i yanlarına çekerek Beybaba’ya baskı uygulamaya ikna etmeye çalışmaktadırlar. Cenk, Beybaba’nın armatörden maaş almaya devam ettiğini, o yüzden burada beklemeye mahkûm bırakıldıklarını bağırır. ITF’in ya hepinizi ya hiçbirinizi alırım dediğini, buna karşılık Beybaba’nın süvari gemiyi terk etmez diyerek aslında armatörü kurtarmaya çalıştığını ifade eder. “Biz bu geminin sintinasıyız” sözüyle, kendilerini kimsenin önemsemediğinin altını çizer. Gemiden boşaltılan atıklar anlamına gelen sintine/sintina kelimesi, rejim muhaliflerinin rejimi gayrimeşru görmelerinin ve ona karşı duydukları hıncın açık bir göstergesidir.

Gemideki Beybaba iktidarının meşruiyet krizi ve dışlayıcı niteliğini arttıran bir diğer öge de Beybaba’nın gemideki şiddet olaylarına müdahil olmamayı tercih etmesi ile verdiği çelişkili emirler ve aşırı tepkilerdir. Cenk ve İsmail arasındaki ilk kavga sırasında yükselen sesleri duyan Beybaba’nın, geminin üst katından olayları izlediği görülür. Beybaba’yı yalnızca Nadir görmüştür. Nadir, onun neden herhangi bir eylemde bulunmadığını ve neden kavgayı ayırmaya çalışmadığını anlamaz gözlerle bakıyor gibidir. Bir diğer müdahil olmama örneği de filmin sonlarına doğru yaşanır. İsmail, net olarak gösterilmese de Cenk’in yaptığı tahmin edilen bir çekiç darbesiyle başından yaralanır. Zaten ruhsal sorunlar yaşayan ve halüsinasyonlar gören Nadir, bu sahneye tanık olduktan sonra kamarasına gidip bileklerini keser. İsmail ve Nadir’in kanlı bedenlerini gören Alper, bağırarak Beybaba’dan yardım talep eder. Ancak Beybaba kamarasından çıkmaz.

Diğer bir husus ise, Beybaba’nın gemideki otoritesini yitirdiğini düşündüğü noktalarda, güvenlik ve düzeni sağlamak için çelişkili emirler ve aşırı tepkiler vermesidir. Bunlardan en göze çarpanı, Cenk ve Alper’i boş bırakmamasını ve çalıştırmasını salık verdiği İsmail ile yaşadığı diyalogdur. Cenk ile arasındaki atışmadan sonra Beybaba’ya giden İsmail, geminin yağ akıttığını ancak bunu tamir etmesi

gerektiğini söylediği Cenk'in kendisine itiraz ettiğini, ona iş yaptıramadığını ve Cenk'in kendisinin üzerine yürüdüğünü belirtir. Bunun üzerine, yine olumsuz sonuçlanan bir telefon görüşmesini henüz tamamladığı anlaşılın Beybaba, üstlerine fazla gitmemesini ve "mayna" etmesini emreder. Günler sonra İsmail'i yanına çağırın Beybaba, neden yağ akıtma sorununun giderilmediğini sorar. Kendisine üstlerine gitmemesi gerektiğini hatırlatan İsmail'e "ben sana işleri durdur mu dedim (...) Sen kafayı mı yedin İsmail?" diyerek çıkışır.

Beybaba ve mürettebat arasındaki en gerilimli olay ise, Cenk'in mutfakta "zulalanmış" bir kangal sucuk bulmasının ardından yaşanır. Cenk sucuğu pişirir ve günlerdir yiyecek kısıtı yaşayan herkesi yemeğe çağırarak onlara bir sürpriz yapmak ister. Nadir'e sucuğun bir kısmını da Beybaba'ya götürmesini söyler. Nadir de beklenmedik bu "hediye"yi paylaşmak üzere sevinçli bir biçimde Beybaba'nın yanına çıkar. Ancak Beybaba, Nadir'in sorumluluğundaki mutfağa Cenk'in girmiş olmasına ve mutfakta Nadir'in "gözünden kaçmış" ve kumanya listesinde yer almayan bir sucuğun bulunmasına sinirlenir. Nadir'i sorumsuzlukla suçlayıp bağırarak herkesi güverteye toplar. Cenk'e tokat atar ve küfürler savurur. Günlerdir ortada görünmeyen Kürt'ün de içtimada bulunmamasının hesabını geminin reisi İsmail'den sorar: "Ben sizi ne kadar adam yerine koyduysam, siz o kadar başıma çıktınız (...) Ast üst kalmadı lan bu gemide!"

Rejimin Konsolide Olamaması ve Çözülmesi: Mürettebatın Beybaba'nın Karşısında Pozisyon Alması

Sarmaşık'ın gemisinin günden güne daha belirgin ve hayati bir sorun halini alan işlev kaybının yanı sıra, mürettebatın Beybaba'nın meşruiyetini zayıflatan ve dışlayıcılığı gün yüzüne çıkaran olaylar, gemideki herkesi kaçınılmaz bir güvensizlik ortamına sürükler. Filmin sonuna doğru, gemideki tüm karakterlerin Beybaba'dan yana şüphelerinin artmaya başladığı, Beybaba'nın rejim güvenliği kaygısıyla kurduğu ağ bağlantılarının ikna ediciliğinin/gücünün azaldığı ve rejim çekirdeğinin elindeki imkânsızlık ve çelişkiler yüzünden rejim bileşenlerinin de rejim çekirdeğini eskisi gibi tahkim etmeye çalışmadıkları görülmektedir. Beybaba'nın, mürettebat için gereken iaşe yardımlarını almayı başaramaması, gelecek kaygılarını çözümlmek üzere gerekli adımları atamaması ve tüm bu gelişmeleri mürettebattan saklayarak kendisinin çekirdeğinde bulunduğu düzeni korumayı tercih etmesi, Beybaba-mürettebat ya da devlet-toplum uyumunu/bütünlüğünü sağlanmasını sekteye uğratan olaylar olarak göze çarpmaktadır. Dahası, bu uyumu/bütünlüğü sağlayamasa dahi rejim bileşenleri yoluyla gücünü tahkim etmek üzerine kurulu stratejisinin de çökmekte olduğu görülmektedir. Zira Beybaba iktidarı, ağ bağlantılarını sağlayacak ve dağıtacak

maddi imkanlardan da yoksun durumdadır. Elinde yalnızca statü dağıtabileceği ve karizmatik/manevi kimliğini öne çıkarabileceği bir iktidar alanı kalır. Bu koşullarda rejim bileşenleri de tek tek çekirdekten uzaklaşır ve rejim muhalifleri cephesine geçer.

Armatör ve Beybaba arasındaki ilişkinin gerçek yüzü filmde açık edilmez. Beybaba armatöre ulaşamadığını söylemektedir. Yaşam şartlarının giderek zorlaştığı bu süreçte neden ITF'den yardım alınmadığı ve geminin terk edilmediği sorusunun cevabı net değildir. Burada Beybaba'nın gemicilik ahlakıyla mı, yoksa kişisel çıkarıyla mı hareket ettiği sorusu yanıtızsız kalır. Beybaba'nın geminin “devlet fikri” olarak “gemicilik ahlakı/haysiyetini” kullanmayı tercih etmesi, bunun yanıtlarından olabilir. Gemiye terk etmemek ve mücadele etmek, tüm gemicileri “birleştirecek” bir soyut öge olarak kullanılır. Ancak maddi koşullardaki yetersizliğin, zaman geçtikçe çok daha baskın biçimde gün yüzüne çıktığı görülür ve gemicilik haysiyeti ikinci plana itilerek ikna ediciliğini kaybeder.

Bu durum, Beybaba'nın rejim güvenliğini konsolide edebileceği enstrümanları iyice azaltmaktadır. Beybaba'nın gemiye iase sağlayabildiği bir alternatif senaryonun, Beybaba'nın rejim bileşenleriyle ilişkisini sağlamlaştırarak rejim muhaliflerini kontrol altına alabildiği ve böylece güvenliğini sağlayabildiği bir iklimi doğurabileceği söylenebilirdi. Ancak bu işlev/enstrüman eksikliği, rejim güvenliğini sağlama davranışının hızla başarısızlığa sürüklenmesine yol açtı. Tıpkı zayıf/başarısız devlet rejimlerinin, dış ekonomik ve askeri yardımlara duydukları hayati bağımlılık gibi, Beybaba'nın da iktidarını korumasının ancak benzer bir dış destek ile mümkün olabileceği söylenebilir.

Film, rejim çökerken rejimin çekirdeğinin yüzleştiği çaresizlik ve bu zafiyetin farkındaki rejim muhaliflerinin, rejimi devirme girişimlerinin yoğunlaşmasıyla son bulur. Nadir ve İsmail'in yaralandığı gecenin sabahında, Beybaba'nın telefon konuşması duyulur. “Demirle vurdular kafasına. Beni tehdit ediyorlar. Ne yapayım ben, adam mı öldüreyim, katil mi olayım? Yardım edin bize. Cinayet mi işlettireceksiniz bana?” der. Ardından Nadir, İsmail'in yatağına gider. Alper'in bütün gece Beybaba'ya seslendiğini, ama onun kamarasından çıkmadığını ve toplanıp konuşmalarının gerektiğini ifade eder. Nadir, Cenk ve Alper'in beklemekte olduğu güverteye İsmail de gelir. Cenk, İsmail'e sorar: “Beybaba'nın anahtarı sende mi İsmail?” İsmail de ikna olmuşa benzer gözlerle bakarken film sona erer.

Sonuç

Geminin durmasının ve kumanya elde edilememesinin yarattığı işlev zafiyeti, *Sarmaşık*'ın gemisinin bir zayıf/başarısız devlet örneği olarak yorumlanmasının ilk

adımıdır. Beybaba'nın geminin geleceğine dair açık olmaması, olaylara müdahale etmekten kaçınması, çelişkili emir ve aşırı tepkileri de Beybaba-mürettebat ya da devlet-toplum uyumunun/bütünlüğünün bozulduğuna işaret eden ve zayıf/başarısız devlet niteliğini yoğunlaştıran diğer unsurlardır. Bu koşullarda gemicilik ahlakıyla tesis edilmeye çalışılan devlet fikri yeterli olmamış, dahası bu devlet fikrini konsolide edecek maddi yetersizlikler de devlet fikrini ve "ulusallıkla" bağdaştırılabilecek geminin birliği düşüncesini anlamsızlaştırmıştır. Rejim güvenliği kaygılarını gidermek üzere kurulan ağ bağlantılarıyla oluşturulan rejim bileşenleri cephesi, yukarıda sayılan davranışlar ve maddi yetersizlikler nedeniyle tahkim edilememiştir. Bu da ilk safhada başarılı rejim bileşenleri aracılığıyla rejimin bekasını muhafaza etme stratejisinin çökmesine yol açmıştır. Zamanla rejim bileşenleri çözülerek rejim muhalifleri cephesi güçlenmiş, Beybaba'nın çekirdeğinde yalnızlaşmış ve yeni bir rejim çevrimini başlatacak bir karşı hareketin işaret fişeği yakılmıştır.

Bu çalışmada, uluslararası siyaset alanına eğilen disiplinlerin yorumlanması için önerilen "estetik dönüşüm"ün *Sarmaşık* filmine yansıdığı görülmektedir. Bu dönüşüm teklifinin getirdiği pedagojik ve açılımsal rol, bu film özelinde izlenebilmektedir. Siyaset Bilimi, Güvenlik Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler alanlarının kesişim kümesinde yer alan zayıf/başarısız devletin mahiyeti ve rejim güvenliğiyle ilişkisi, zayıf/başarısız devlet örneklerinde ulusallığın anlamsızlaşması, güvensizlik ikilemi ve bu devletlerin yüzleştikleri işlev, meşruiyet ve dışlayıcılık sorunları, *Sarmaşık* filminin senaryo ve diyaloglarının pedagojik araçsallaştırılmasıyla somutlaşır ve izleyici/araştırmacı için "yakın" hale gelir. Dolayısıyla, belli bir akademik disiplinde mevcut olan kavramların adeta "sağlamasını" yapmaya yarayan bir sanatsal/kurgusal/estetik materyale dönüşür.

Diğer taraftan, *Sarmaşık*'ın karakterleri/grupları arasındaki ilişkiler, zayıf/başarısız devlet-rejim güvenliği ilişkisine dair yeni kavramlar üretilmesine kapı aralamaktadır. Bu da söz konusu estetik dönüşümün açılımsal rolüne işaret eder. Bir kurgusal/estetik anlatı, kendisinin yarattığı duygu ve düşüncelerin gerçek dünyayı analiz edebileceği bir akademik zemin oluşturur. Buradan hareketle *Sarmaşık*, zayıf/başarısız devlet ve rejim güvenliği tartışmalarına yeni bir açılım getirebilecek rejim çekirdeği, rejim bileşenleri ve rejimin ağ bağlantıları gibi kavramların üretilmesinin yolunu açar. Böylece kurgusal/sanatsal/estetik bir yapıttan hareketle getirilen açıklama girişimleri, akademik kavramlara dönüşme iddiası taşır ve (uluslararası) siyaset alanını yorumlamakta kullanılacak araçlara dönüşür.

Analysing The Movie *Ivy* Within The Scope Of Weak/Failed State and Regime Security Concepts

Ahmet Göksel ULUER

The film *Ivy* (Sarmaşık), won the awards for best movie, director, screenplay, and actor at the most prestigious festival of Turkish cinema in 2015 and has affected the literature of cinema and political science with its characters, symbolism and story. As a result of the movie, many works have been published on Turkish political and social life, masculinity, the sense of imprisonment, and the hierarchy-power relationship.

This study aims to analyze *Ivy* within the framework of the concepts of regime security and weak/failed states, which stand at the intersection of political science, international relations and security studies. In this context, the study aims to underline the reciprocally nurturing relationship between the social sciences and cinema, especially regarding the disciplines of international relations and political science.

Two main roles come to the fore in the relationship that films and all other fictional texts and visuals have with social science. The first is the pedagogical role that facilitates the understanding of abstract concepts through concrete stories, images and texts. The second is expansive role, which allows the concepts in these disciplines to be analyzed, reinterpreted and expanded upon through different perspectives. This expansive role is also in line with the “aesthetic turn” that argues

@ Res. Assist. Dr., Necmettin Erbakan University. aguluer@erbakan.edu.tr

id <https://orcid.org/0000-0003-2528-2780>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0711
insan & toplum, 2023; 13(4): 144-171
insanvetoplum.org

Received: 08.04.2022
Revision: 31.10.2022
Accepted: 03.02.2023
Online First: 15.03.2023

how the explanatory and transformative power of artworks should take place in the discipline of international relations for a more comprehensive approach.

This study argues that the ship should be considered as a weak state that experiences the regime security problem which can be seen as the main characteristic of weak states. Following the explanation of the state-ship analogy and the use of the ship metaphor in Turkish politics, the article then discusses the causes and consequences of the regime security problem in weak states in light of the film's scenarios. Moreover, based on the characters and the scenarios, new concepts have been revealed to explain the weak state-regime security relationship in accordance with the expansive role of the movies.

The article's first section emphasizes the tradition of arriving at philosophical and moral conclusions by comparing the state and its administrator to the ship and the captain. In particular, this section emphasizes how moral/political conclusions are attempted to be reached based on the necessity of the image of a skillful leader who must bring the ship to port against the insecurity created by the uncanny sea, as well as how and why the order on the ship can be disrupted.

The article's second section involves a motto - frequently used in Turkish politics that reveals the global and national contexts of security: "We are all in the same boat." The motto underlines the necessity of a joint struggle against global insecurity problems such as climate change and pandemics and highlights the need for harmony between the captain and the crew in order for a ship to be able to reach port in uncanny seas. This section examines how this motto, which comes to the fore in times of crisis in particular has been used recently with regard to Turkish political agenda. The inclusive and altruistic appearance of this motto, has also been frequently stated to actually be an illusion that ensures that the practices of the regime are not criticized and distorts the truth by sharing responsibility with everyone. This second section also includes various examples. To argued how this illusion stems from the problems of function, legitimacy and exclusion of the state/ship relationship, and at the same time tries to hide these problems.

From this point of view, the article's third section deals with the concept of a weak state that is plagued with these aforementioned problems of function, legitimacy and exclusivity. This section examines the historical evolution of the concept of weak state and its popularized aspects such as the failed state in the recent period and attempts to reveal and expand the position of the weak state in the literature within the framework of the problems of function, legitimacy, and exclusivity and in the context of concepts from many political science and security studies such as third world security, regime security, infrastructural power, the idea of the state

and inclusive institutions. In particular, this section analyzes how the existence of a weak state generates concerns for regime security, as well as how these two factors magnify each other and turn into a vicious circle.

The rest of the article uses the film *Ivy* as case for examining the vicious circle of the weak state and regime security, how regime security is formed and what behaviors it causes. This section additionally underlines concepts such as regime core, regime components, and regime network, which have been proposed for use in examining the concept of regime security. The article examines the main issues of how the characters and story in *Ivy* have inspired these new concepts in accordance with the concept of expansive role and how the film can act as a facilitator in understanding the weak state-regime security relationship in accordance with concept of the pedagogical role.

In this context, the fourth section focuses on why the ship should be considered as an example of a weak state. The film draws the figure of a ship that has lost its function, that is unable to berth at any port because its shipowner went bankrupt, and that has to stop at sea with a small number of crew until the financial problem is resolved, as per international maritime rules. This ship has lost its functionality and captain tries to maintain a sense of hierarchy. The loss of function is the first step toward reconciling the weak state with the ship. However, the captain-crew relationship, which can be interpreted as the relationship between the regime and the citizenry, is underlined as being woven with legitimacy and exclusion, just like in weak states, alongside the events that develop in the scenarios. With all these qualities, the ship is observed to have almost entered the vicious circle of weak state and regime security.

The attitudes of Captain Beybaba regarding the ship and these problems are the determinants of the ship status and relations focused on regime security concerns. Positioning some of the crew as informants, prioritizing loyalty and presenting this informant as a requirement of security and order improve behaviors in creating the components of the regime core and taking precautions against possible opponents.

As the time on board increases, the tensions among the crew continue to increase. The facts that the captain does not clearly explain the situation regarding the future of the ship, that the captain does not get involved in crew fights and that the captain does not leave the cabin as if to guarantee his safety lead to the relationship between the captain and the crew getting blurred. Through the captain's contradictory orders and extreme reactions, he negatively changes the relationship between him and the crew from among whom he seeks to make regime components. In this process, the behaviors where concern for regime security comes to the fore aim in particular at preventing the crew from coming together and at atomizing them, fueling individual security concerns.

The ship is going through hard times, and on it, Captain Beybaba is unable to develop any discourse or behavioral practices that can unite all the crew to each other and to his own authority (i.e. that can ensure state-society harmony/integrity). The increasing food and health problems on the ship become the most important reason for the ineffectiveness of the regime security practices, because Captain Beybaba is unable to financially support his actions at establishing regime components due to the absence of the economic tools that would facilitate establishing network connections. This creates a new situation in which the tension between the crew ends and they all are able to take a mutiny Captain Beybaba. Ultimately, the movie ends by hinting that İsmail, the captain's loyal man, will give the crew the keys to the captain's cabin, which indicates the failure of the relationship between the weak state and regime security as well as and the collapse of the regime.

Kaynakça | References

- Acemoğlu, D. & Robinson, J. A. (2013). *Ulusların düşüşü: Güç, zenginlik ve yoksulluğun kökenleri*. F. R. Veliöđlu (Çev.) Dođan Kitap.
- Ankersmit, F. R. (1993). Metaphor in Political Theory. F. R. Ankersmit, & J. A. Mooij içinde, *Knowledge and Language Volume III: Metaphor and Knowledge* (s. 155-202). Kluwer Academic Publishers.
- Annan, K. (2009, December 10). *Climate Change Puts us all in the Same Boat. One hole will sink us all*. March 21, 2022 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/environment/cif-green/2009/dec/10/kofi-annan-climate-change> adresinden alındı
- Aşkit, Ç. (2016). Cicero'nun eserlerinde denizcilik kaynaklı eğretilmeler. *Folklor/Edebiyat*, 22(86), 203-220.
- Atkinson, N. S. (2011). Newsreels as domestic propaganda: Visual rhetoric at the dawn of the cold war. *Rhetoric and Public Affairs*, 14(1), s. 69-100.
- Auden, W. H. (1967). *Enchafed flood or the romantic iconography of the sea*. Vintage Books.
- Ayoob, M. (1995). *The third world security predicament: State making, regional conflict and international System*. Lynne Rienner.
- Azar, E. E. & Moon, C.-i. (1988). Rethinking third world national security. E. E. Azar, & C.-i. Moon içinde, *National security in the third world: The management of internal and external threats* (s. 1-13). Edward Elgar.
- Ball, N. (1988). *Security and economy in the third world*. Princeton University Press.
- Bleiker, R. (2001). The aesthetic turn in international politics theory. *Millenium - Journal of International Studies*, 30(3), s. 509-533.
- Bleiker, R. (2009). *Aesthetics and world politics*. Palgrave Macmillan.
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar, devletler ve korku*. E. Çıtak (Çev.) Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Büker, S. (2016). Dolana dolana erkek hikâyeleri: Sarmaşık. *sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 219-233.
- Diken. (2018, Ağustos 11). *Erdoğan duyurdu: ABD brunson'ın serbest bırakılması için süre vermiş!*. Mart 21, 2022 tarihinde Diken: <https://www.diken.com.tr/erdogan-duyurdu-abd-brunsonin-serbest-birakilmasi-icin-sure-vermis/> adresinden alındı
- Engert, S. & Spencer, A. (2009). International relations at the movies: Teaching and learning about international politics through film. *Perspectives*, 17(1), s. 83-103.

- Erdoğan, R. T. (2019, Mayıs 19). *Twitter*. Mart 21, 2022 tarihinde <https://twitter.com/rterdogan/status/1130145841388433413> adresinden alındı
- Feng, A., & Li, H. (2021). *We are all in the same boat: Cross-Border spillovers of climate risk through international trade and supply chain*. International Monetary Fund.
- Fraser, I. (2018). *Political theory and film from Adorno to Žizek*. Rowman & Littlefield International.
- Gün, G. (2016). Türkiye Sineması'nda hapsedilmişliğin güncel temsilleri: Abluka ve Sarmaşık. *İleti-ş-im*, 101 - 118.
- Hamenstädt, U. (2019). Movies and social science an overview of the debate in political science. U. Hamenstädt içinde, *The interplay between political theory and movies* (s. 1-14). Springer .
- Helman, G. B. & Ratner, S. R. (1992-1993). Saving failed states. *Foreign Policy*(89), 3-20.
- Jackson, R. (2017). Rejim Güvenliği. A. Collins içinde, *Çağdaş güvenlik çalışmaları*. N. Uslu (Çev.). (s. 161-175). Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Job, B. (1992). The Insecurity Dilemma: National, Regime and State Securities in the Third World. B. Job içinde, *The insecurity dilemma: National security of third world states* (s. 11-35). Lynne Rienner.
- Kılıçdaroğlu, K. (2018, Ağustos 14). *Twitter*. Mart 21, 2022 tarihinde <https://twitter.com/kilicdaroglu/status/1029362620309090308> adresinden alındı
- Kritik, G. (2021, Haziran 9). *CHP'li İrfan Kaplan: Kimse artık sizinle aynı gemide değil!* Mart 21, 2022 tarihinde Gazete Kritik: <https://www.gazetekritik.com/vekil-haberleri/chp-li-irfan-kaplan-kimse-artik-siz-inle-ayni-gemide-degil-h144418.html> adresinden alındı
- Mann, M. (1984). The autonomous power of the state. *European Journal of Sociology*, 25(2), 185-213.
- Milliyet. (2019, Mayıs 20). *Kurtuluş ruhu birleştirdi*. Mart 21, 2022 tarihinde Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/kurtulus-ruhu-birlestirdi-2876676> adresinden alındı
- Muratoğlu, M. (2018, Ağustos 13). *Adamlar yol yaptı ilk selde yıkıldı!* . Mart 21, 2022 tarihinde Sözcü: <https://www.sozcu.com.tr/2018/yazarlar/murat-muratoglu/adamlar-yol-yapti-ilk-selde-yikildi-2571090/> adresinden alındı
- Newman, E. (2007). Weak states, state failure and terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 19(4), 463-488.
- Noonan, P. (2020, Nisan 23). *What comes after the coronavirus storm?* Mart 21, 2022 tarihinde Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/what-comes-after-the-coronavirus-storm-11587684752> adresinden alındı
- Osborn, M. (1977). The evolution of archetypical sea in rhetoric and poetic. *Quarterly Journal of Speech*, 63(4), 347-363.
- Özçınar, M. (2017). Deleuzyen sinema: Minör bir oluş olarak sarmaşık filminin rizomatik yapısı. *SineFilozofi*, 2(4), 73-93.
- Paksoy, M., & Geylan, E. (2019, Mayıs 21). *Uzmanlar, Samsun'daki 'birlik fotoğrafı'nı yorumladı*. Mart 21, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/uzmanlar-samsundaki-birlik-fotografini-yorumladi/1483683> adresinden alındı
- Panagopoulos, N. (2020). The ship of state and its captain in Plato and Conrad. *The Conradian: Journal of the Joseph Conrad Society (UK)*, 45(1), s. 73-90.
- Platon. (2016). *Devlet*. F. Akderin (Çev.). Say.
- Resta, E. (2022). "We are all in the Same Boat": How societal discontent affects intention to help during the COVID-19 pandemic. *Community and Applied Social Psychology*, 32(2), 332-347.
- Ringmar, E. (2007). The power of metaphor: Consent, Dissent and Revolution. R. C. Mole içinde, *Discursive constructions of identity in European politics* (s. 119-136). Palgrave Macmillan.

- Rotberg, R. I. (2004). *The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention and Repair*. R. I. Rotberg içinde, *When states fail: Causes and consequences* (s. 1-49). Princeton University Press.
- Shapiro, M. J. (2020). *The Cinematic political film composition as political theory*. Routledge.
- Short, K. M. (2022). *Film and radio propaganda in world war II*. Routledge.
- Simpson, A. W. & Kaussler, B. (2009). IR teaching reloaded: Using films and simulations in the teaching of international relations. *International Studies Perspectives*, 10(4), s. 413-427.
- Swimelar, S. (2013). Visualizing international relations: Assessing student learning through film. *International Studies Perspectives*, 14(1), s. 14-38.
- Şener, M. (2016). Sarmaşık filmi ve sinematik mekân kullanımı üzerine bir inceleme: İktidarın evreleri ve (erk)eklik - iktidar ilişkisi. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 1(1), 143-161.
- t24. (2022, Şubat 16). *Erdoğan: 210 KW saate kadar olan düşük tarife ve üzerindeki kullanım oranı yeniden değerlendirilecek*. Mart 21, 2022 tarihinde t24: <https://t24.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-kabine-toplantisi-sonrasinda-aciklama-yapiyor,1015416> adresinden alındı
- Tanrıvermiş, Ş. (2020). Silent representation of Kurdish identity in cinema through “sarmaşık (ivy)”. *International Journal of Kurdish Studies*, 6(1), 70-78.
- Thurnberg, G. (2020, Eylül 13). *Twitter*. Mart 21, 2022 tarihinde <https://twitter.com/gretathunberg/status/1305160244729913351> adresinden alındı
- Tuğran, F. E. (2019). Sarmaşık filmi: ‘İssiz Ada’, ‘Tereddüt Anı’ ve ‘Kaçış Çizgileri’ açısından bir değerlendirme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*(48), 364 - 387.
- Turgut, A. (2017, Aralık 3). *Hepimiz aynı gemide değiliz!* Mart 21, 2022 tarihinde Birgün: <https://www.birgun.net/haber/hepimiz-ayni-gemide-degiliz-193759> adresinden alındı
- Valeriano, B. (2013). Teaching introduction to politics with film. *Journal of Political Science Education*, 9(1), s. 52-72.
- Vultee, F. (2011). Securitization as a Media Frame: What Happens when the Media ‘Speak Security’. T. Balzacq içinde, *Securitization theory* (s. 77-93). Routledge.
- Vuori, J. A. & Andersen, R. S. (2018). *Visual security studies sights and spectacles of insecurity and war*. Routledge .
- Wæver, O. (1998). Securitization and Desecuritization. R. D. Lipschutz içinde, *On security* (s. 46-86). Columbia University Press.
- Weber, C. (2001). The highs and lows of teaching IR theory: Using popular films for theoretical critique. *International Studies Perspective*, 2(3), s. 281-287.
- Weber, C. (2005). *International relations theory a critical introduction* . Routledge.
- Yaşın, F. (2018). *Sarmaşık'ın Machiavelli'ye uzanan kökleri: Sarmaşık filminin Machiavelli'nin siyaset felsefi ile analizi*. İstanbul: Kadir Has University, Institute of Social Sciences .
- YouTube. (2015, Aralık 9). *Yer Gösterici'nin konuğu Sarmaşık filminin yönetmeni Tolga Karaçelik*. (Medyascope, Prodüktör) Mart 21, 2022 tarihinde YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=aF8mAUEpIsg> adresinden alındı